

Kring ett mål om rätta skrivningsorten för en tingsnotarie

Av fögderidirektören Nils Gottliebsson.

Ett nyligen (1972—10—06) av KR avgjort mål där fråga var om rätta skrivningsorten för en tingsnotarie ger anledning till åtskilliga reflexioner *dels* i själva sakfrågan, *dels* om utformningen och tillämpningen av 14 § FBF, *dels* slutligen om folkbokföringsmyndigheternas sätt att yttra sig resp. meddela beslut.

Det gällde mantalsskrivning av H. för år 1971. H. hade fullgjort viss tingstjänstgöring på annan ort tidigare och därefter, enligt egen uppgift, etablerat sig som praktiserande jurist i Stockholm med egen firma. Han ansåg sig emellertid böra komplettera sin tingstjänstgöring och ansökte om och fick i början av år 1970 (1970—04—12) förordnande som tingsnotarie vid domsagan i Sollefteå. Han blev mantalsskriven i Stockholm för år 1971. Häröver besvarade sig Sollefteå kommun med yrkande att han skulle mantalsskrivas där för sagda år. Detta tillstyrktes såväl av Stockholms kommun som av LSM i Stockholms fögderi. Även LST i Stockholms län (vi hade ännu inte kommit fram till 1971—07—01) fann att mantalsskrivningen i Stockholm borde undanröjas och samma mening hade LSM i Sollefteå fögderi. LSR i Västernorrlands län ansåg också sammalunda och beslöt 1971—10—08 undanröja mantalsskrivningen i Stockholm och mantalsskriva H. på viss fastighet i Sollefteå för det år som är i fråga.

H. besvarade sig. Alla hörda myndigheter vidhöll sin tidigare ståndpunkt, men H vann. KR:s domskäl är korta och kan och bör i sin helhet återgivas. Så här lyder motiveringen: ”Med hänsyn till karaktären och varaktigheten av H:s anställning i Sollefteå, hans bostadsförhållanden där och i Stockholm samt övriga omständigheter i målet får han anses ha haft sitt egentliga hemvist i Stockholm. Tjänsten i Sollefteå har på anförda skäl varit av sådan tillfällig karaktär, som sägs i 14 § folkbokföringsförordningen”.

Låt oss först se litet på de faktiska omständigheterna i detta fall. H. hyrde en lägenhet i Stockholm som han hade möblerat och som under den tid H. vistades i Sollefteå stod för hans räkning utan att vara uthyrd i andra hand. Han kunde därför ta den i anspråk under lockouten februari—mars 1971. I Sollefteå hyrde han först ett möblerat rum och flyttade senare till en av domsagan tillhandahållen möblerad lägenhet. H. hävdade att han m. h. t. angivna bostadsförhållanden och då tjänsten i Sollefteå varit av tillfällig natur, särskilt därför att vid tillträdet av tjänsten äldre domsagostadgan med sexmånadersförordnanden fortfarande gällde, borde vara mantalsskriven i Stockholm för år 1971, eller som han i besvärsskriften uttryckte det: ”min tjänst som tingsnotarie i Sollefteå domsaga 13.4.1970-mitten av september 1971 skall icke anses leda till ändring i min bosättning på Odengatan i Stockholm”.

Nå, hur argumenterade då de inblandade myndigheterna? Ja, det får nog sägas vara litet klenk med den saken. I sina ursprungliga besvär framhöll Sollefteå kommun bara att H. hade anställning som tingsnotarie vid Sollefteå domsaga och att han bodde i Sollefteå under viss angiven adress. Det skall medges att då kände kommunen inte till så mycket mera. LSM i Stockholm förklarade att "H. med hänsyn till sin tjänst får anses ha varit bosatt i Sollefteå den 1 november 1970" (här må anmärkas att jag inte deltagit i handläggningen av detta ärende. N. G.). Stockholms kommun (i form av de tjänstemän vid socialnämnden som fått i uppdrag att handha folkbokföringsmål) sade ungefär detsamma: "Med hänsyn till sin tingstjänst får H. anses ha varit bosatt i Sollefteå". Det är att märka att när sistnämnda båda yttranden avgavs förelåg uppgifter om H:s bostadsförhållanden m. m. lämnade av H. som svar på förfrågningar från LST i Y län. LST i AB län använde sig av en blankett och tillkännagav kort och militäriskt att "mantalsskrivningen i Stockholms län bör undanröjas". Häradsskrivaren i Sollefteå förklarade att Sollefteå församling (viss fastighet där) syntes vara H:s rätta mantalsskrivningsort för år 1971. LSR i Y län slutligen angav som skäl för ändring av mantalsskrivningen att "H. har bosatt sig i Sollefteå 13.4.1970". I andra varvet var ingen av myndigheterna värtaligare än tidigare och inte heller i tredje (sedan H. i en skrift utvecklat sin talan).

Det är väl troligt att utgången i KR blivit densamma även om berörda myndigheter argumenterat mera utförligt och mera energiskt men det är ändock vad de borde ha gjort enligt min mening. Särskilt intetsägande är alltid ett yttrande där inte annat uttalar (med användande av en stämpel) än att "rätta mantalsskrivningsorten synes vara — — —", resp. att "X församling synes inte vara rätt mantalsskrivningsort". När LSM i Stockholm och Stockholms kommun hänvisar till H:s tjänst i Sollefteå hänger detta givetvis samman med stadgandet i 16 § i FBF där tjänst nämns som en av de betydelsefulla faktorerna när det gäller att avgöra var en person har sitt egentliga hemvist. Innan jag går vidare i min kritik av motiveringen — eller rättare brist på motivering — till en intagen ståndpunkt skall jag något uppehålla mig vid KR:s dom.

Huvudregeln rörande mantalsskrivningen, som vi återfinner i 39 § FBF, är att "var och en mantalsskrives på den fastighet och i den församling, där han rätteligen skall vara kyrkobokförd mantalsdagen, samt i den kommun där fastigheten och församlingen är belägen". Har KR glömt bort den bestämmelsen frestas man att fråga, eftersom KR inte alls uttalar sig om den rätta kyrkobokföringsorten 1.11.1970 utan nöjer sig med att konstatera att H. "får anses ha haft sitt egentliga hemvist 1971 i Stockholm". Till detta är att säga att det naturligtvis ofta förhåller sig så att det (i efterhand) kan konstateras att en person under mantalsåret haft sitt egentliga hemvist i B. men att han likvisst skall vara mantalsskriven i A. därför att han mantalsdagen var och rätteligen borde vara kyrkobokförd i A. Det räcker alltså ingalunda att skriva så som KR gör, eftersom det är förhållandena (mantalsdagen) 1970 som är utslagsgivande. Nu menar kanske KR att sista meningen i domskälen täcker in även 1970, den mening som lyder: "Tjänsten i Sollefteå har på anförda skäl varit av sådan tillfällig karaktär, som sägs i 14 § folk-

bokföringsförordningen.” Låt oss se litet närmare på det åberopade stadgandet och dess tillämplighet i förevarande fall.

Stadgandet lyder: ”Dygnsvila som en person på grund av tillfälligt arbete eller uppdrag tillbringar på annan fastighet än den där han har sitt egentliga hemvist anses icke leda till ändring i hans bosättning”. Det är verkligen inte särskilt väl hopkommet det stadgandet. Man möter här liksom i de närmast följande paragraferna termparet ”bosatt” och ”ha sitt egentliga hemvist”, där alltid det egentliga hemvistet är avgörande men där det ändock (m. h. t. grundstadgandet i 11 §) fastställs att personen är bosatt där han har sitt egentliga hemvist. Om man, något som jag många gånger pläderat för, hade det egentliga hemvistet (möjligen förkortat till bara hemvistet) som huvudort, skulle man slippa sådana besynnerligheter som nu är tillfinnandes i 14, 15 och 16 §§. Nåväl, nu är det som det är, och man har bara att konstatera att, som paragraferna är konstruerade, det teoretiskt skulle kunna finnas en ort (fastighet) där en person har sitt egentliga hemvist och en annan där personen är bosatt. Detta är naturligtvis en orimlighet. Vad som kan föreligga är s. k. dubbel bosättning och där det alltså gäller att avgöra vilken bosättning som är att beteckna som det egentliga hemvistet. Därvid kanske man kan ha hjälp av 14 § på så sätt, att därur kan utläsas att tillfällig vistelse på en ort inte leder till att en person där skall anses ha sitt egentliga hemvist när han har bostad på en annan ort. Vilket är en självklarhet som det inte behövs något stadgande om. Den springande punkten i föreliggande fall skulle alltså vara: är H:s vistelse i Sollefteå att beteckna som tillfällig. Jag skulle nog inte vilja säga att den är det. Redan ordalagen ”tillfälligt arbete eller uppdrag” för tanken till någonting annat än en flerårig anställning (låt vara att den kommer i portioner om sex månader) och särskilt anknytningen till ”tillbringa dygnsvila” gör att rimligen inte flerårsvistelse kan ha avsetts. Så här skulle nog jag ha utformat KR:s domskäl:

Varaktigheten av H:s vistelse i Sollefteå gör att han, oavsett att han samtidigt haft bostad stående för sin räkning i Stockholm, under den tid som är i fråga, måste anses i Sollefteå ha haft sitt egentliga hemvist och sålunda där varit bosatt i folkbokföringsförordningens mening. Han borde förty rätteligen ha varit kyrkobokförd i Sollefteå den 1 november 1970 och sålunda där ha mantalsskrivits för år 1971.

Till otympligheterna i 14 § hör också slutorden ”anses icke leda till ändring i hans bosättning”. Det går bra med ”anses” i 15, 16 och 17 §§ där ”anses” har positiv innebörd och kan ”översättas” med ”skall anses” men det går inte bra när ”anses” åtföljs av ett ”icke”. Satsen får då karaktären av ett referat eller en tolkning och det hjälper inte om ”anses icke” utbyts mot ”skall icke anses”. Detta är en bagatell men jag gör påpekandet inför den omarbetning av bosättningsreglerna som förestår. Tar man ”egentligt hemvist” som huvudort är det väl f. ö. fråga om inte de stadganden som nu inryms i 14, 15 och 16 §§ helt kan slopas.

Så några ord om beslutsmotiveringen. Alla beslut (inkl. yttranden) bör vara underbyggda med en motivering. Det gäller inte bara de högre instanserna utan lika mycket de lägre. Det kan inte hjälpas att det blir litet mera skrivarmöda (och kanske tankemöda också, ty ”pennan är den bästa kritikern”, m. a. o. man ser om man

tänkt rätt eller fel när man i skrift utvecklar sina tankegångar). Det är, som jag redan ovan antytt, förkastligt att (i ett yttrande) bara säga "synes" eller något liknande. Åtminstone bör man då anknyta till ett annat yttrande och säga "synes av de skäl som — — —" men bäst är att inte alls använda det vaga "synes" utan i stället tillkännage en klart positiv eller negativ ståndpunkt. Och LSR får inte nöja sig med en motivering som strängt taget inte är någon motivering eller som i vart fall inte till bedömning tar upp relevanta fakta eller av klaganden framförda yrkanden eller påståenden. Att jag i föreliggande fall inte är nöjd med KR:s domskäl framgår av vad jag ovan sagt, men KR skall dock ha den honnören att den lämnat en i och för sig (om inte i sak) tillfredsställande motivering för sin dom.

El 67-aktionen

Civilekonom Bror Olsson har skrivit en artikel om verkningarna av den riksomfattande skatterazzian kallad El 67-aktionen. Artikeln innehåller bl a kritiska synpunkter mot förfarandet vid actionen. Av tekniska skäl har artikeln inte kunnat flyta in i detta nummer. Den kommer tillsammans med synpunkter från riksskatteverket att tas in i nästa nummer. Redaktionen beklagar att publiceringen försenats.

Red.